Je krijgt het pas door **als je het ziet**

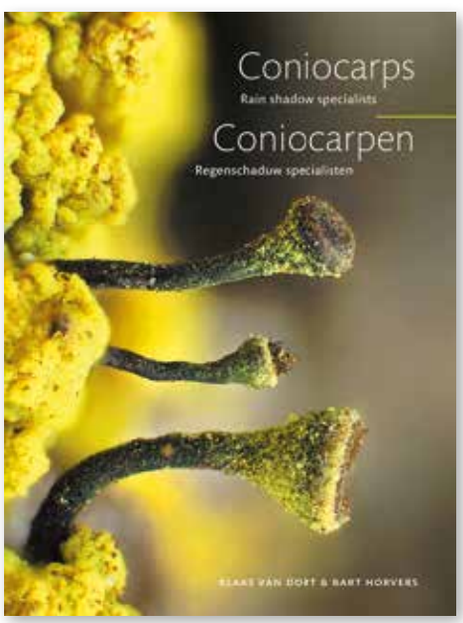
Maar een paar millimeter groot zijn ze, vaak zelfs minder dan dat. Maar als je de moeite neemt om ze door een loepje te bekijken, zijn ze oogverblindend: de coniocarpen. Honderden keren uitvergroot lijken het grillige spelden met mooie knopjes, anderen lijken op spijkertjes. Ze dragen dan ook namen als kopspijkertje, boomspijker of stofkopje.
In een nieuwe gids, uitgegeven door de KNNV-afdeling Tilburg, beschrijven Klaas van Dort en Bart Horvers een kleine 50 van deze korstmossen, al mogen ze niet allemaal kortsmos heten. Alle coniocarpen behoren tot de schimmels, maar niet allemaal leven ze samen met een alg, zoals een rechtgeaarde kortsmos behoort te doen.

Prachtstofkopje (*Sclerophora peronella*). (Foto: Bart Horvers)

Coniocarpen leven in de 'regenschaduw' van dode bomen. Eén welgemikte regendruppel kan zo'n minuscuul schimmelkopje verwoesten. Daarom groeien ze vooral onder de bescherming van schorsspleten of gescheurd hout in dode bomen; vaak in staand dood hout.
Zoals de sieralgen (p. 65) bio-indicatoren zijn voor het onderwatermilieu, zo zijn coniocarpen – net als veel andere korstmossen – dat voor de lucht. Ze zijn dus niet alleen vanwege de esthetiek de moeite van het inventariseren waard. Maar je moet er wel oog voor hebben. De gids van Van Dort en Horvers bevat een inventarisatietabel van de meest voorkomende coniocarpen in Nederland. Precieze maten ontbreken in veel gevallen, maar bij navraag blijkt bijvoorbeeld bijgaand prachtstofkopje 0,7 tot 1,5 mm te meten, de buisknotsspijker ongeveer 0,5 mm.
Zoals met veel relatief obscure organismen is de kans dat je een nieuwe soort ontdekt overigens niet denkbeeldig! Nóg een reden om erin te duiken.

Rob Buiter

Coniocarpen, regenschaduw specialisten
Klaas van Dort & Bart Horvers
KNNV-afdeling Tilburg, 2021
192 pagina's
Prijs: **€ 25,-** (exclusief verzendkosten)

Buisknotsspijker (*Sphinctrina turbiformis*) op glad speldenkussentje (*Pertusaria leioplaca*). (Foto: Bart Horvers)

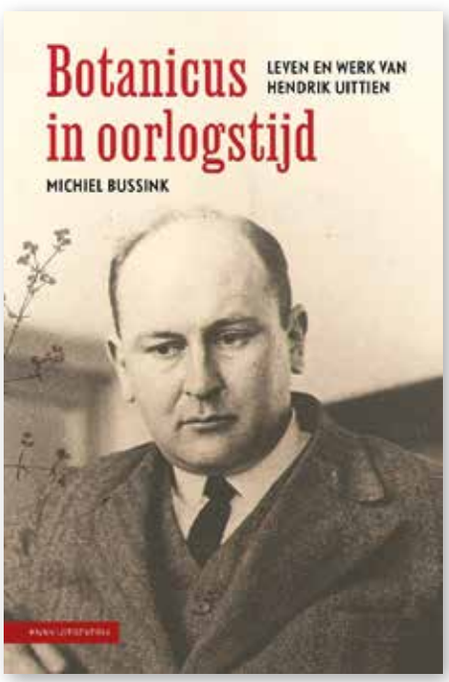
Het leven en werk van een vergeten ecoloog

Moeraswalstro (*Galium palustre*), door Uittien op 15 juni 1919 gevonden bij de spoorsloot, Brummen. (Bron: *Botanicus in oorlogstijd*)

Als ecologen zijn we afhankelijk van het werk van onze voorgangers. Sommigen blijven bekend, bijvoorbeeld Linnaeus of Von Humboldt; anderen, zoals Uittien, worden geleidelijk vergeten. In Botanicus in oorlogstijd neemt Michiel Bussink ons mee naar de jaren dertig en veertig. We krijgen niet alleen inzicht in de betekenis van Uittien als botanicus, maar ook hoe er werd samengewerkt tussen natuurbeschermers en onderzoekers.
Uittien hield van planten en taal en dat is te merken aan zijn brede belangstelling: taxonomie, morfologie, natuurbescherming, volkscultuur (waar werd kruudmoes gegeten?) en streekgeschiedenis. Wars van romantiek vond hij mussen en paardenbloemen even volmaakt als de grootste zeldzaamheden. Hij schreef De volksnamen van onze planten. Ook werkte hij, onder leiding van prof. Pulle in Utrecht mee aan de flora van Suriname. Nog steeds profiteren we als Nederlandse floristen van zijn taxonomische werk aan de grassen en schijngrassen. De heiden met kleine schorseneer en heidezegge op de Veluwe, door hem ontdekt, worden nog steeds beschermd.
De crisis had een grote invloed op zijn loopbaan. Als wetenschapper werd hij zeer gewaardeerd, maar slecht betaald; meestal werkte hij als vrijwilliger. Als leraar had hij een minder onzeker bestaan en een beter inkomen. Hij gaf daarom les aan de Middelbare Koloniale Landbouwschool in Deventer. Daar woonde hij bij zijn geliefde IJssel, niet al te ver van zijn familie in Brummen. Sicco Mansholt was een van zijn leerlingen. Hij leek geen grote moeite te hebben met deze stap in zijn carrière: "Als je zoals ik alleen maar liefhebbert en niets speciaals presteert, moet je wel leraar worden." Hij zocht in Deventer bij het Pothoofd naar exoten die bij de overslag van goederen gemorst werden. Met andere floristen ging hij naar Kotten, de IJsseldelta bij Kampen, de Ardennen en Duitse hoogvenen. Hij raakte bevriend met meester Bernink in Denekamp en assisteerde in diens museum Natura Docet.
In de Tweede Wereldoorlog kon Uittien het onrecht niet verdragen. Waarschijnlijk heeft zijn diepe vriendschap met Fie Schreijner, lerares aan de middelbare school voor meisjes in Deventer, daarbij een rol gespeeld. In eerste instantie liet hij openlijk minachting blijken voor NSB'ers. Later bracht hij Trouw rond, werd hij gearresteerd en in kamp Vucht mishandeld. Met 22 lotgenoten is hij gefusilleerd. Zijn dood heeft diepe indruk gemaakt op zijn vrienden en collega's. Joseph Lanjouw verwoordde dit als volgt: "Nooit zal ik die Donderdagmorgen 10 Augustus 1944 vergeten, toen ik op het laboratorium hoorde dat in de krant – wie las dat vod nog in die tijd – stond dat Uittien gefusilleerd was. Het drong eerst niet goed tot mij door. Het kon niet waar zijn."
Bussink laat uitstekend gedocumenteerd zien welke dilemma's Uittien tegenkwam in zijn werk, leven en vriendschappen. Dat doet mij beseffen hoezeer wetenschap mensenwerk is en welke moeite het kost nieuwe inzichten te bereiken.

Piet Schipper

Botanicus in oorlogstijd - Leven en werk van Hendrik Uittien
Michiel Bussink
KNNV Uitgeverij
224 pagina's
Prijs: **€ 24,95**

oók NATUURBALANS

KARTERING VOGELS
Als onderdeel van de SNL-monitoring of voor natuurtoetsen worden broedvogeltellingen uitgevoerd. Romke Aukema van Natuurbalans zegt daarover: “een actueel beeld van de broedvogelstand is van belang voor terreinbeheerders maar ook voor de uitvoering van bouwprojecten is kennis van het voorkomen van beschermde soorten, zoals de steenuil, essentieel.”

Meer weten?
Bureau Natuurbalans - Limes Divergens
Adviesbureau voor natuur en landschap
Toernooiveld 1 6525 ED Nijmegen
info@natuurbalans.nl
www.natuurbalans.nl 024 - 352 8801

natuur BALANS limes DIVERGENS

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

Monitoring en Inventarisatie
Advies en Begeleiding
Wet- en Regelgeving

Landelijk werkend
met kantoren in Kwintsheul en Alkmaar
Tel. 0174-648562
info@vandergoesengroot.nl

www.vandergoesengroot.nl

Natuurinclusief bouwen?

Natuurlijk met de vogel- en vleermuiskasten van veldshop.nl
Neem voor advies of een offerte op maat contact op via sales@veldshop.nl of 050-2053300

www.veldshop.nl

Nederland Onder Water laat **ongekend stukje van ons land** zien

Het is een bekend fenomeen bij natuurfilms: als je de natuur op een groot scherm hebt gezien door de ogen van David Attenborough, Ruben Smit of – weet u nog – Jacques Cousteau, dan valt de werkelijkheid soms toch een beetje tegen. Die bevreemding wordt nog eens dubbel zo groot als niet het Groot Barrièrerif bij Australië in beeld wordt gebracht, maar een Hollandse poldersloot. Kijk naar een exotisch mooi bittervoorntje dat haar eitjes legt in een 'getrainde' zwanenmossel, zie hoe die mossel vervolgens eerst haar eigen larfjes uitspuugt en vervolgens ook de jongen van de bittervoorn en je vraagt je af: is dit Nederland?!

Het is de verdienste van vissenonderzoeker en filmer Arthur de Bruin en producent Cees van Kempen/Ispida dat dit spektakel de komende maanden op bioscoopschermen te zien zal zijn. Jaren terug ontdekte De Bruin dat je in het koude Hollandse water bijna net zo mooi kan snorkelen en duiken als in de Rode of Caribische Zee. En dat is hij dus maar gaan doen, met een nogal verrassende film tot gevolg.

Nederland Onder Water volgt onder andere een glasaaltje dat zich in de Noordzee bij de poorten van ons land meldt. Een minuscuul, doorzichtig diertje, prachtig zwemmend in beeld gebracht… om vervolgens de neus te stoten tegen de deltawerken of een andere dijk die het zoute water buiten moet houden.

Daarmee is de film meteen ook een pleidooi om de vele verdamde wateren in ons land weer toegankelijk te maken voor trekvissen. Het glasaaltje kan alleen dankzij buizen, vistrappen en andere speciale voorzieningen het achterland bereiken, waar het gedurende de film uitgroeit tot een schieraal die dezelfde hindernisbaan jaren later ook weer terug moet volgen, op weg naar de paaigronden bij de Sargassozee.

Een baars in de natuurfilm *Nederland Onder Water.*

Ondertussen zie je ook honderden windes in een Veluwse beek paaien, je ziet muggenlarven in een Limburgse bronbeek microscopisch voedsel uit het water filteren, je ziet een modderkruiper naar lucht happen en scheten laten bij wijze van 'darmademhaling' en je ziet hoe sereen een salamander haar eitjes met gevouwen 'handjes' in een waterplant verpakt. Om vervolgens door een dodaars op te worden gegeten.

Wat je niet kent bescherm je misschien niet zo snel. *Nederland Onder Water* is daarmee een effectief pleidooi voor een tandje bij, in het beheer en de bescherming van de Nederlandse natte natuur.

Sinds *De Nieuwe Wildernis*, de bioscoopfilm uit 2013 over de Oostvaardersplassen, heeft de Nederlandse natuurfilm de aansluiting met de cinematop zonder meer gevonden. Met een lofzang op het natuurgebied met haar grote grazers wist producent EMS het recordaantal van 700.000 bezoekers naar de bioscoop te trekken. Sindsdien zijn verschillende grote producties in die bewezen markt voor Nederlandse natuurfilms gestapt. Arthur de Bruin past zonder twijfel in dat rijtje. De komende maanden toert *Nederland Onder Water* langs verschillende bioscopen, om aan het eind van het jaar bij de publieke omroep op de televisie te verschijnen. Wie optimaal verrast wil worden, die kiest voor optie 1: een glasaaltje van een paar meter lang op een levensgroot bioscoopscherm.

Rob Buiter